

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСЋ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 35.

У НОВОМ САДУ 27. АВГУСТА 1887.

ГОД. III

КОМШИЈЕ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СЕОСКОГ ЖИВОТА У СРБИЈИ.

НАПИСАО ИЛИЈА И. ВУКИЋЕВИЋ.

Било је поодавно, већ се слабо и памти; многи су већ покојни; — наша је гора била онда ситногорица, зечеви се по њој легли, а сада би и вука скрила. Зло се не памтило!

И онда су људи живели међу собом, — као и сада, — неје да речем да се много изменило у народу, људи су људи, кад се стигне у године, онако је као и увек. —

У нашем селу било је доста људи, да их се једва могло наћи. Читаво су село држали. Кад се на веће састану, старају се и раде као и за своју кућу, а како и не би? Кад је селу добро, и њима је. Тек били су за све, као за рођено. Имали су понекад нешто и међу собом, — као људи, — али то се прикривало, народ да се не квари. Учини ли се коме потра, не иде се то кмету и не знам да се виче као на вашару; лепо се намире, ни комшија не зна шта је било.

Тако је било међу добрим људима, а било их је као свуда, да те стид рећи, е сте из једнога села. Све би да закину и да се инате, па још да неје те се то крије, бо'ме ништа не би ваљало.

Покојни Митар Трифуновић био је, да је ретко наћи као њега. Човек већ зашао у године, коса му се прогушала ја влас једна плава, ја бела. Неје био нешто зорли пун, а чини ти се, оно му се месо окоштуњавило. Ништа њега неје морило. Ни зло му време неје могло ништа, а ни овако друге ствари. — Оно тако на њему изгледа, а и у њему се кува, као у сваког човека. Тек ако што чује, што му не годи, око му севне, као да блесне, па се опет угаси и као да неје ништа било.

Умрло му најстарије дете, што но кажу, замена у раду, а да човек по њему нешто суди, мислио би и да неје његово. А после му се познало, у лицу дође, као да је у оцаку био, а 'вамо се све отимље, — да се не види!

Имања је имао, колико му је за његово било доста, а нико не памти да је он кога позвао, да му у раду помаже. Човек је био некако засебан у свему. На паметној речи био је први. Ретко да се што за село без њега уради. Оно и он неје много говорио, ал кад каже, нико боље. Знали су то људи, па су га и избрали за кмета.

Кућа му била негде на брегу. Сад му син нову направио.

Па какав је он био за све, тако његова Мара за кућу. Де је Марина рука прешла, нико не би могао замерити. Митар никад неје имао речи за кућу, а камо ли да још и прекори, како у неких и бива.

Имали су и деце, оно још нејаке, неје било од њих Бог зна какве хасне, — тек несу били без наде.

Први му комшија био неки Аврам; народ га прозвао »Кубурић«, — као да је бирао. Неје да човек по лицу суди; а очи су га, Бога ми, издавале. Завидљив је и намћор био, да човек главу не окрене на њега. Волео је закинути човеку но ишта под Богом... па му је ваљда туђа мука годила, угојио се као највећи дембел. Знаш, сметен човек на срцу, па му и жеље биле сметене; запело му срцу, да буде кмет! Срамота људима, кад им се натура, у очи му не могу рећи, те све одгајају за други пут. Бирају кмета како ваља, а да нешто на њега и помисле. Њему криво, Митра не може да види.

Оно на језику и с њиме лепо живи, а да му у срце завире, мрзи га; једом би га напојио.

Имао је у Јелашју њиву до Митрове; та њива и дође Митру главе. Земља једно уз друго, неје јој лако наћи границу, — не може се за длаку одмерити.

Тако Митар поорао њиву своју; човек поштен, образ му не подноси, да у туђе дира, а Аврам, тек не зна шта ће, него пред народом, а корсем у шали каже:

— Море, Митре, да ми даш меров жита.

— Да дам, газда Авраме, а за што? — вели Митар.

— Не од твога мала, — каже Аврам.

— Ја од чејега?

— Од мога.

— Несам ти ја узео ни дај Боже, — каже

Митар у чуду.

— Са моје земље, — поправи се Аврам.

— Које то?

— У Јелашју.

— Како то, газда-Авраме? — пита Митар, а кида се од муке.

— Заорао си читав корак, — вели Аврам.

У Митра киши жуч, све га нешто од муке заштиће. Срамота га, што могу о њему и помислити рђаво. Нема друго но да оде са људима. Разгледају људи, а оно, ако попустио неје, неје приграбио.

Виде људи, да Аврам само заједа.

— Преварио си се, газда-Авраме, — тек ће му неко рећи.

— Ја, преварио, а не бих, да сам и ја кмет, — рече он.

Митру криво, а на њему, као и да неје чуо. Да се свађа, не иде, тешко му и оћутати, а друго нема шта.

Тако тада, други пут опет друго. Тек кад је и народа доста, а Аврам се потужи, како му неко изгазио оно, што се граничи с Митром.

Људи окрећу главу, виде, где Аврам нишани.

Митру криво, не да му човек мира.

— Ваљаде не мислиш на мене? — рече.

— Ја и не велим. Знаш, има људи . . .

онако без рада, те врљају по земљи, па изгазили. Твоје је, да припазиш на њих, — каже Аврам.

— Знам ја, шта ми ваља, — каже Митар љутито.

— Ено, он се љути. Ко ти вели, да не знаш; не би те ни бирали за кмета, да неси за то. Но тек велим, да се не заборава.

Митар оде до њиве, разгледа оно место, где

рече Аврам, а оно као да и мрав неје пузио. Жито право и једно, како би се пожелело, само Аврам тек не зна шта ће. Е, баш му и додијао.

Док би око њиве, и којекако, — не задира у живац, — али Авраму и то мало, поче и за друге послове да га узнемирује.

Једне ноћи диже се ларма, узавре свет по селу, као кад се пчеле роје. Запало се сено Рајићево, изгорела му два пласта. Нико не може на душу да прими никога те да посумња.

Искупили се људи у гомилу: разбила их паљевина, па чисто онемили; не памте, да је скоро ико горео.

Међу људима и Митар и Аврам.

— Мора да је неко у близу чмурио, — тек у неке рећи ће газда Милован.

— Биће тако, — одобрише неки.

— Хоће, људи, и из ината, — тек ће Аврам.

— А с ким је он у свађи? — рече неко.

— Оно неје . . . а хоће, тек да човека омету. Ваља ти, Митре, на њих да припазиш; — опет се о Митра окачи.

Митру плану крв. и онако му то мило неје, па љутито рече:

— Не ћеш ме ти учити.

— Не учим, брате, но тек велим, — каже Аврам.

— Ни да ми кажеш, — вели Митар.

— Па зар да горимо?

— А ко је то изгорео? — цикну Митар, а сав се од љутине тресе, — запалило се човеку сено . . . ваљаде сам му ја учинио? — Шта је теби изгорело?

Аврам зинуо од чуда. Таквог, као сада, Митра још нико никад видео није.

— Па знаш, ја . . . овај . . . као . . . — поче да врдара.

— Чујте, људи, — окрену се Митар народу, — кућа ми се затрла, Бог дао, ако други пут овога на мацке не положим. — Док сам у власти, нек ме се окане!

Сви ћуте, тешко да им мило неје и крадом на Аврама погледају, — а он као у земљу да је пропао; стид га, а и прибојава се. Постаја за мало, па се извуче и оде.

— Ваљано му рече, — рече Милован Митру.

Митар, као и увек, прешла га љутина, па ућутао, а био је баш силно љут.

*

Одмакоше дани. Губе се један за другим као капља воде у капљи. Промене бива. Како за кога: некоме осване црн, а некоме благ дан.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Сваки има своје послове; ни две јабуке несу једнаке.

У селу по старом: зла мало, а добро се лако заборави.

Газда се Аврам одби од Митра. Неје да су ућутали: али ја, од оне претње не узноси му се више под руку, а ни Митар се неје олако заклео, — ваља му се и причувати. Па да бар живе као туђинци, не би било чуда, но некако пријатељски, као да их је Рајићева паљевина опријатељила! Аврам се чисто отргао, неје више ни онако самовољан, а знају га људи, па се боје, да није нешто лисичије намислио.

Тако би за дуго. Прође и зима, скиде се нека навала с душе, као гуњ с тела. Све као да се пробудило.

Једнога јутра, сред пролећних дана, — као и да земља мирише на цвет, — окупили се људи око општинске куће; већају, како да поправе пут за Јеловац, вода га много искрзала.

Стигли им радови, па лепо кидају од времена час пре да сврше, на терету им то. Решили, да село кулуком поправи, па већ да се разиђу, док, ево ти Аврама, неје као обично.

— Помози Бог, браћо, — поздрави људе. Отпоздравише га.

Аврам скиде капу, погледа у небо, у очима му сузе, па погледа по људима.

— Браћо, ја у вас правицу тражим! — а глас му се просеца као да га нешто задављује.

— Шта то, газда-Авраме? — упита га Јоксим. Остали се зачудили и ућутали.

— Браћо, по души радите! Хоће човек да ме упропасти.

— За кога то велиш? — упита Митар.

— Пола ми њиве одузео. — каже Аврам.

— Ко то? — упита неко.

— Кмет Митар, — рече Аврам.

— Газда! — цикну Митар.

Аврам се погнуо, као да је под теретом, а тужно рече:

— Уби ме, а јес' је!

Људи се згледају.

— Браћо, мени мира нема, — каже Митар, а груди му се од муке угибљу. — Учините љубав, хајдемо на њиву: ако буде, радите са мном шта хоћете!

— Хајдемо! — викнуше људи.

Стигоше на њиву. Митров део пооран и као да је и од Аврама заграбио читав хват. Митра као да нешто стеже у грлу, дође у лицу као

она земља. Људи га погледају, чисто не знају и шта да помисле. Аврам по који пут махне рукавом, да обрише очи. Од никога гласа.

— Браћо, — јекну Митар, — нисам то ја. Људи ћуте, тешко је ма шта и рећи.

— Газда-Авраме, деце ти, сумњаш ли на мене? — окрете се Митар Авраму.

— Видим своју муку, — вели Аврам.

Митар узе груду са земље, а не зна се, шта је црње, ја ли земља, ја ли рука, па једва рече:

— Истурила ме ова земља, ако сам ја!

Од осталих ни речи Нико, истина, не може да посумња, е је Митар, а опет виде, да је учињено. Волели би, да нису ту.

У неко се Митар поврати. Издиже се, као да с часа порасте, стаде пред људе, па баци штап.

— Нека вам је у вољи и да верујете... Што вам кметујем, све је томе узрок. Овоме је то запало, а ја нећу да иза мене остаје траг. Не могу ја више међу вама. Нисам вам више кмет.

— Немò тако, Митре, — викну Милован.

— Знајте, што рекох, — рече Митар, па се окрете те пође...

— Човече, да извидимо, — рече Јоксим.

— Штогод вам је у вољи, — каже Митар, а не осврће се.

Они за њим па сви стигоше у село. Иду као да их је киша тукла, сви зловољни.

Дођоше пред општину.

Митар извади печат иза појаса, па га пружи Миловану:

— Даћеш га оном, кога изберу.

Јоксим отпљуну, па више себи рече:

— Буди ти, Миловане!

— Нека, браћо, хвала вам!

— Ти! Другога не ћемо! — викнуше и остали.

— Неје друго, но ти, — рече Јоксим.

Милован узе печат, изађе пред људе и рече:

— Ви ме изабрасте за кмета. Хвала, браћо, на части и љубави. Прво, браћо, да с овима свршимо. Ови ће се људи око оне земље једнако кавцити. Да их намиримо. Како би ви хтели?

Сви ћуте.

— Ја овако велим: да један попусти од своје земље корак, а други од своје — да омеђе пртином.

— Тако, — рече Јоксим.

— А ви? — окрете се Авраму и Митру.

— Може тако, — рече Аврам.

— И мени је право, — рече Митар.

Тако и урадише. Авраму доста, што Митар неје кмет више, — шта је њему за њивом Има

имање највеће у селу. Сада му је Милован на сметњи.

После, веле неки, да је Аврам ноћу носио плуг на земљу и сам заоравао уз Митрову њиву, а вала тешко да је друго и било.

(Наставиће се.)

ПРИ МОРУ ЈЕ...

ри мору је моје мјесто мало,
Гдје сам првом очи отворио...
И гледајућ пространо зрцало
Милу моју мајку замолио:

Пусти, мајко, синак да заплије
У валове силеног мора,
Да ми млада душа разумије
Вјечну силу морског разговора.

Бока Которска, 1883.

Пусти мене из наручја твога
У наручје мора силеног,
Да зароним у дубине плаве,
Да уберем мирисаве траве.

Ој, пусти ме мору у дубине,
Тајанствено да ми царство сине,
Да ја видим трофеје и благо,
И кораље и камење драго...

Владимир Тројановић.

ИЗЛАЗАК ИЗ ЗАТОЧЕЊА.

ЈЕДНА ГЛАВА ИЗ ДОСТОЈЕВСКОГ.*)

ве то збило се већ последње године мога заточења. Ту последњу годину скоро исто тако не могу заборавити, као и прву, а особито оно последње време у заточењу. Но што да говорим о свакој ситници — знам само, да ми је те године лакше било живети, него за свију пређашњих година прогонства, и ако ме мучило нестрпљење, кад ће већ доћи дан слободе. Јер међу заточеницима имао сам већ много другова и пријатеља, који ме у истину сматраху за добра човека. Многи између њих били су ми одани и волели су ме искрено.

Пионер се у мало не заплака, пратећи мене и другара мога из заточења; и кад смо после нас двојица, већ по изласку из затвора, још месец дана живели у ономе граду, у једној казненој згради, долазио нам је мало који дан, макар само да нас види.

Било је, дакако, и људи сурових, на сву меру набуситих, којима је баш тешко било и једну реч прозборити са мном — Бог сам зна за што? Као да се нека преграда изпречила између нас.

У то последње време имао сам у опште више одмора, него за сво време, што сам провео у затвору. Међу војницима, што су служили у томе граду, нађох многе своје познанике, па чак и неке школске другове. Сад им се опет приближих, те се наново упознасмо и опријатељисмо. Сад сам поред

њих могао имати и новца, могао сам и кући да пишем и књига да имам.

Већ је неколико година, како нисам читао једне књиге, и тешко је икоме дати рачуна о ономе незнану и бурну утиску, што га учини на мене књига, коју сам прву прочитао, како ме вргоше у заточење.

Сећам се, почех читати пред вече, кад затворише касарну, па читих сву ноћ до саме зоре. То беше свеска једнога журнала. Као да дође до мене глас са онога света; сав пређашњи живот створи ми се пред очима у жарким и светлим бојама; и кад ишчитах књигу, стадох да погађам: јесам ли ја то много заостао иза онога живота; јесу ли они тамо много проживели без мене; шта ли их сада одушевљава, каква ли их питања данас занимају? Чисто сам изазивао она слова, да ми још што кажу; читао сам између редова, мучио се, да нађем неки тајанствени смисао — какав миг оно, што је прошло, који би ми зар казао што Испитивао сам, шта је могло до данас доћи иза онога, чиме смо се ми тада заносили, и како ми тешко паде у овај мах уверити се, у коликој је мери за мене стран сав данашњи свет и све, што је његово; — дођох сам себи као она кора хлеба, кад је одсеку на баце. Ваљало ми упознати се с новинама, упознати се с новим покољењем.

*) Ово је последња глава из славнога романа Достојевскога: „Записки изъ мертвѣга дома“. Она се може читати и као засебна слика, и ми је доносимо нашим читаоцима на углед, да се макар и овако — кад досад није могло бити другчије — упознају са вештим пером тога рускога великана. — Ур.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Особито сам читао један чланак, под којим беше име неког познатог, и негда врло блиског ми човека... Али видех, да се већ и нека нова имена чују: појавили се нови раденици, и гракнуо сам жељом, да се упознам с њима, и љутио сам се, што имам тако мало књига, и што ми је тако тешко доћи до њих. Но пре док је био пређашњи плацмајор, било је опасно и уносити књиге у затвор. Кад је дошло, да нас прегледају, увек се питало: „Од куд књиге? Где си их добио? Мора да стојиш у свези?...“ И шта сам ја могао одговарати на такова питања?... И тако, живећи без књига, удубљивао сам се из нужде у сама себе, — задавао сам себи питања и трудио сам се, да одговорим на њих, кадикад и мучећи се њима... Али, ко би то све могао испричати?...

Дошао сам у тамницу зими, па ће ме тако и пустити на слободу, и то онога истога дана, кад сам и дошао. С каквим сам нестрпљењем чекао зиму, с каквом ли усладом гледао на измак лета, како вене лист на дрвету, а жути трава по пољанах. Ал ево прође и лето, захуја и јесењи ветар; ево нам већ и меких пахуља првога снега... Дође већ једаред и та зима, тешко дочекана!...

Неки пут нада ми срце потмуло и силно лупати од великог и силног предосећања о слободи. Али ево, шта је чудновато: што је више протицало време, и што ми се већма примицао онај славни дан, ја сам бивао све трпељивији и трпељивији. И у последње време дође ми баш чудновато, и ја узех да пребацијем саму себи: е показаш се савршено хладнокрван и равнодушан.

Многи заточеници, кад би ме после хује срели на дворишту, поздрављали би ме, и упуштали би се самном у разговор:

— Ви ћете сад, баћушка Александре Петровићу, да изиђете на слободу — још мало који дан. А нас јадну сиротињу ћете да оставите.

— А како ви, Мартинове, хоћете л' ви скоро?
— Хоћу бومه, а да шта ћу? Протаворићу још ово седам година... И ту уздахне у себи, застане мало, погледи онако расејано, баш као да гледи у будућност.

Лепо опазих, како сви из реда постадоше пријатнији самном. Очигледно ме нису више сматрали за свога; већ се праштали са мном. К—чински, расколник и племић, тих и миран млад човек, волио је исто као и ја, да прошета за време одмора по дворишту. Надао се јадник, да ће чистим ваздухом и кретањем сачувати здравље и да ће тако поправити оно страшно зло тешких заточеничких ноћи.

„Нестрпељиво чекам онај дан, кад ћете ви изаћи“, рече ми он смешећи се, кад се једаред сретосмо на

шетњи; „чим ви изиђете, знам, да ми још равно година остаје до изласка.“

Мимогред примећујем, да нам се из велике жеље и услед дуге одуке слобода у заточењу чинила нешто слободније и од исте слободе, то јест од оне, која постоји на овоме свету. Заточеници су преуздижали појам о слободи, који постоји, а то је тако природно, тако обично код заточеника. Какав год опущани „вуршица“ био је у нашим очима скоро као краљ, као идеал слободна човека, кад се упореди са заточеницима — а то, што се он није морао бријати, што је ишао без ланаца и без пратње.

У очи самога последњег дана, у сумрачак, обидох последњи пут уз бедем па унаоколо цео наш затвор. Колико ли сам хиљада пути обишао око тога бедема за све ово време. Овде, за касарнама сам се тепао прве године, кад ме вргоше амо, па све сам, убог, убијен... Сећам се, како сам бројио тада, колико ли је још хиљада онакових дана предамном.

Госпде, кад је то чак било!... Ево, овде, у том углу, живео је затворен наш орао; ево овде сам се често састајао с Петровом. Он је и сада још увек уза ме. Дође тек, па баш као да зна шта мислим, ћуте иде поред мене, па се сам за свој рачун чуди чему било. — У духу сам се праштао с оним поцрнелим зидовима наше касарне. Како су ме немило дирнули ти зидови *тада*, у прво време! Мора да су и они до сада већ остарели и променули се; но ја нисам ништа опажао.

Колико је младих живота узалуд сахрањено у тима зидовима, колико ли великих снага овде забави угнуло! И мора се рећи, да је тај свет ту био заиста необичан свет. Та то можда и јесу најдаровитији људи из свега народа нашега. Али ето погибоше узалуд моћне снаге; погибоше ненормално, незаконито — и сад већ нико не поправи, што је учињено! А ко је крив?

Да, да — ко је крив?

С јутра рано, још пре него што ће се поћи на роботу, тек што је почело свитати, заредих по свима касарнама, да се опростим са свима заточеницима. Много жуљевитих и снажних руку пружио ми се пријатељски. Једни ми стискоше руку сасвим онако побратимски, али тих не беше много. Други су сасвим добро појимали, да ћу ја у овај мах да поставим сасвим други човек, него што су они. Знали су, да ја имам познаника у граду, и да ћу ја онај час да одем међу *госиоду*, и да ћу да се посадим до исте господе, као њима раван. Знали су они то врло добро, па и ако се опраштали самном лепо и пријатно, ипак то не беше ни најмање налик, да се опраштају са другом: сасвим као с господарем. Једни су ми обртали леђа и сурово би оћутали, кад

бих им рекао: збогом. А неки су ме гледали чак и са неком завишћу.

Залупа бубањ те сви одоше на посао; ја остадох дома. Сумилов устаде то јутро скоро први, те ми зготови чаја. Јадни Сумилов! заплакао се као мало дете, кад му поклоних своје робијашко изношено одело, кошуље, поднегвенике*) и нешто мало новаца.

„Не треба ми то. не треба!“ говорио је, не могући никако задржати усне, да не дршћу; „као да ће ми вас сада погубити, Александре Петровићу! На коме мене остављате, кад тако одлазите!...“

Напослетку се опростих и са Акимом Акимихем.

— Још мало, па ћете и ви, рекох му.

— Ја имам још дуго, још врло дуго да будем овде, мрмљао је, стискујући ми руку. Падох му око врата и пољубисмо се.

Десет минута, како изиђоше заточеници за рад, изиђосмо из заточења, да се нигда више у њ не вратимо — ја и мој друг с којим сам и дошао.

*) Платнени или кожни омотач, што дође на ноге, или на руке испод окова. — Прим. прев.

Ваљало нам је отићи до ковача, да нам раскује окове. Но сад нас већ није више пратио војник с оружјем: ишли смо с подофициром. А раскивали нас наши робијашки у индустријској радионици. Причеках, док ми не одкују другара, па приђох и сам к наковњу.

Ковачи ме наместише леђима к себи, дигоше ми одостраг ногу, положише ју на наковањ...

Добри људи узалуд се само мучили; хтели су да учине то некако лепше, боље...

— Тај клин прво!... Клин тај изби!... командовао је старији. — Намести га прво... — аха! добро је!... Удари сад чекићем...

Окови спадоше. Ја их дигох са земље... Хдедох, да их мало узем на руке и да их погледам још последњи пут. И дође ми сасвим чудновато, да су овај час били баш на мојим ногама.

— Па збогом! збогом! говорили су робијашки гласом кратким, грубим — али некако као задовољним.

Да: збогом! Слобода, нов живот, ускрс из мртвих... Какав славан тренутак!

С руског прево
Јован Максимовић.

О РИМИ ИЛИТИ СЛИКУ.

ОД Л. ТОМАНОВИЋА.

Савршенство стиха и слика, илити боље: риме, тако је важан елемент у пјесми, да се код многијех у томе савршенству састоји сва љепота њена. Особито риме дају пјесми таквога чара, да је пјесницима она највећа брига и мука.

У Италији, ће је тако сладак језик, та брига и мука пјесника врхунац допире, разумије се, већином на штету унутрашње љепоте саме пјесме, јер је пјесник више пута принуђен, да жртвује какву лијепу мисао, или да је осакати, само да правилну риму наведе. Да томе обожавању слика на пут стане; да покаже, да се љепота пјесме не састоји у лијепијем сликовима; да може бити лијепа пјесма и без сликова: то је задатак био данашњем највећем италијанском пјеснику Кардућу, кад је издао књигу својијех ода варварскијех. Тако је пјесник назвао пронишно своје пјесме сјеване по метрици јелинско-римској без сликова, предвиђајући буру, што ће противу њих подићи стари обожаоци риме и ухо на њу навигнуто.

Али су једва дочекали млади пјесници тај примјер Кардућијев. А куд веће среће њима, него се опростити те проклете риме! И чи-

њаше се за неко доба, да је на Парнасу италијанском већ одзвонило слику, томе староме мучитељу пјесника, те да ће на њему коначно обладати варварска појезија.

Него та срећа за мало потраја. Кардући се опет обраћа са свом поштом слику, којијем је започео пјевати, те издаје другу књигу својијех пјесама риманијех под насловом *Rime puove*, те тако повраћа сву част слику, коју је до сада уживао.

*Cura e onor de' padri miei,
Tu mi sei
Come a lor sacra e deletta,
Ave, o rima!*

Бриго и части отаца мојијех, сличе, ти си ми свет и мио исто као њима, здраво!

Тако је Кардући дивно успио у намјери својој. Показао је, коме је то требало, да може бити лијепа пјесма и без слика, задржавши му ипак сву пошту досадашњу.

* * *

На против, на Парнасу српском, и ако је и ту одомаћен, као да слик не задаје толике бриге и муке нашијем пјесницима. Факт је, који се не може порећи: ми немамо до сада

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ниједнога пјесника, који се строго држи, да, који много пази на правила већ опће примљена за слик. Узмимо најбоље наше пјеснике, најпрво Змајована и то Ђулиће његове.

XXIV.

Дај ми руку, да осетим...
Јер кад умор чело см ти,
Под овом ће руком душа
Најмилије одахнути.

Дај ми руку, да је стиснем...
Јер кад стисне смртна мұка,
Кад затишти љута рана,
Биће мелем ова рұка.

Ови сликови нијесу правилни, јер немају исти нагласак. Даље:

XXXIII.

Нагиздаћу те, душо,
Руменим *песмама*,
А опасаћу тврдо
Најслађим *жељама*;
А сву ћу своју наду
За груди ти *задести*,
А вилу ћу замолит,
Да ти је *намести*;
Па ако вила не зна
Да лепо *постави*
Допусти мојој руци
Да она *поправи*.

Ови су опет сликови сви неправилни, јер, као сликови од три слога илити клизави, морали би имати и у другоме слогу исте сугласнике као у трећему. Него ваља признати, новије Змајованове риме много су правилније. Н. п. у његовој Пјесми о Пјесми сви су сликови правилни, осим одмах прва два слика

Кад се оно с прва греха
Небо наоблачи,
Те мораше људи
Из раја *изаћи*,

који нијесу правилни, јер им нијесу исти сугласници, према су тако сродни, да се ђе-ђе изговара *ч* као *ћ*. Такођер сликови

Песма иде кроз свет цео,
Не *мори се*:
Мила мати, Бог ће дати,
Надај *ми се*;

нијесу најправилнији, јер слик мора бити у једној ријечи а не састављен од двије.

И Војислав, чија појезија, њенијем свежијем дахом, ако усљиди напајати се са извора јелинско-римског класицизма, може бити

у српској књижевности оно, што је Кардуђијева у Италијанској, — и Војислав, према се одликује већ савршенством облика, гријешу ђе-ђе противу правила за риму. Ја ћу се послужити његовијем пјесмама, које су у »Стражилову« од г. 1886. У пјесми На стени (бр. 11.) нијесу правилни ови сликови:

Слушајућ срдите вале, што храшће столетно *лџме*
И пева суморну песму о тужном растанку *сџме*,

јер им није акценат исти. У пјесми Путник (бр. 13.) и Елегија (бр. 16.) напротив сликови су сви правилни. Но у пјесми У ноћи (бр. 18.) опет сликови:

У округ мене тишина је *сџмо*

Ја блудим даље... ал' куда и *камо*?

нијесу правилни због различног акцента.

Него је још више чудо, што и сами наши дубровачки пјесници — предамном су Медо и Казали —, који су навикнути на милину италијанскијех рима, и којијема је познато, колико се италијански пјесници брину и труде околу сликова, и они ништа мање не гријеше у сликовима. Тако у Медовој Цвијети (стр. 141. Панч. изд.) сликови: штџета и Цв'јета, грџбница и грџшница не ваљају. Тако у Казалијевој Златки (стр. 16.) у овој строфи:

Ево опет на оному *лицу*
Поблеђену скоро у *жалости*,
Можеш виђет земин и *ружницу*
Да јој цвату у милој *јасности*

сликови нијесу правилни, јер им акценат није истовјетан.

Окле овај немар према слику? Зар српски језик није толико богат, да пјеснику може пружити нужне сликове, бар као немачки језик? Не верујем!

* * *

Но која су то правила за риму илити слик, друкчије срук? И овијем питањем долазим на ствар, која ме потакла, да ове ретке напишем.

На ово питање требало би наћи одговора у Малој Поетици дра Стевана Павловића, коју је књигу за школу и народ обдарила Матица Српска. Да видимо, како нас ту учи госп. Павловић. Своју науку о слику он је ваздан развукао и кад бих је шњио овђе сву у изводу изнијети, прешао бих границу, коју сам себи поставио у почетку овог чланчића. А чини ми се, да је и г. Павловић прешао границе науке о слику, а да му не даде ни потпуне дефиниције! Ево његове дефиниције

слика: »Слик уопште зове се једнак глас у једном или два крајна, кашто и у средњем слогу«. Па пошто је дао дефиницију слика уопште, даје нам другу правога слика. Ево и ње: »Прави слик је, где су у наглашеним слоговима не само гласници једнаки, него и сугласници, што долазе за првим гласником. Сугласници, којима се почињу слични слогови, морају бити различни, а сва друга слова једнака или слична по гласу.« Ова је дефиниција Павловићева по мом мњењу још грђа од прве; бар је прва краћа; али ни једна ни друга није ни за школу ни за народ, јер су погрешне, ако се уопште могу разумјети.

Што има посла са римом асонанца и алитераација? Ваљда, што их Њемци зову *Stimmreim* и *Stabreim*. Што ли ће истоветан слик и обилан слик? А кад их је шћио увести у науку о слику, за што онда није казао, да такви сликови не ваљају? Него их смијешта под особитијем заглавком Б) Споредни сликови послјије заглавка А) Главни сликови! Али није још то све. Ко није знао, нека зна: сликови се смештају различито: а) у почетку стиха; б) у почетку и на крају; в) у среди и то или у два једно испод друго, једно за другим или по месту размакнуто!

Најпослије г. П. учи нас да има сликова и од четири слога, па нам и примјер наводи:

У смиљу се *састајасмо*,
У босиљу *растајасмо*.

Па што ћете више! Ту је слик уопште, па прави слик, па главни сликови, па споредни, па истоветни, па обилни, па у почетку стиха, па у почетку и на крају, па у среди, па боме и од четири слога! И ту нам је науку развео на пунијех девет страница своје књиге! И то све за народ и школу и још наградом Матице Српске!

Но морам у обрану Матице казати, да је ову књигу г. Павловића била први пут одбила, а други пут, пошто ју је ауктор према примједбама оцјењивача поправљао, примила на основу обећања његовог, да ће је и још према примједбама истијем поправљати, кад је уштампа.

У осталом моја се осуда простире само на оно, што је г. П. писао о слику, што не искључује могућност, да је све остало, што је у књизи, савјесно израђено и да је збиља Матичину награду од 300 фиорина заслужио.

* * *

Што је г. Утјешеновић рекао о слику у мало редака у Основи Естетике, што је штампано у својој Вили Острожинској, много је боље и јасније од овога, што је г. П. неколико година кашње рекао. Ја ћу те ретке овђе преписати: »Једнолично докончавање стихова у пошљеднијем двјема словкама, за која се у Јелина и Римљана знало није, зове се срок словка. То је нешто као пјеснички акорд, који се уху врло допада, пажњу побуђује и памтење подупиरे. Нама није толико од нужде, као другијем народима, који немају језика овако благогласна као што је наш. Срок се зове мушки, када је задња словка дугачка, а женски, када је кратка, па клизави, када се сроче не само двије него по три словке. Има и несавршенијех срокова, гдје се сроче само слични самогласници. Срокови с различнијем нагласком не ваљају«.

Ја бих овако допунио дефиницију срока или слика и најбоље риме г. Утјешеновића: »Једнолично докончавање ријечи, почињући од гласника, на који пада акценат њихов, зове се рима или слик«. Из ове дефиниције слиједи дакле, да се сликови не могу дијелити него по количини слогова и то баш како их је г. Утјешеновић раздијелио на мушке, женске и клизаве.

Мушки ће сликови бити дакле: крин и син, мрак и зрак, спи и ти

Женски: сплео и цео, рађа и лађа, мале и ћале, сплета и света.

Клизави: рамена и камена, дивота и живота, говоре и ловоре.

Ријечи, које немају исти акценат и које од тог акцента не свршују једнакијем словима, не чине сликове. За то: нарави и љубави, ћуди и понуди, ра̀на и ра̀на, вèче и ше́ће, кра̀сота и дивота и т. д. нијесу добри сликови; што више немило ухо вријеђају.

Још треба пазити шљедећа правила:

1. Да сликови не буду тривијални као: мој и твој, мога и твога, до̀ђосмо и по̀ђосмо, пио и ио.

2. Да срочене ријечи буду различите или бар да им је смисао различит, као: дио именица и дио глагол, суђе суди и суђе судови, двори именица и двори глагол.

3. Да се не злоупотребљавају лиценције пјесничке, као н. п. диве мјесто див, Краљевићу Марко мјесто Краљевић; или ко пише екавштином или ијекавштином, да не употребљује често липо и вриме мјесто лијено и

wwwвријеме; или ко употребљава елизије као сви-
је' мјесто свијех, цв'јета мјесто цвијета
и т. д. И напoкoн

Из свега овога излази, да је први и нај-
главнији услов правилнијех сликова у нашем
пјесништву познавање науке о акценту

Српска ношња у Милановцу. (Цртао Марко Иванишевић.)

4. Да се у истој пјесми, ако је кратка, не
повавља једна рима у шљедујућима строфама,
него да су вазда различите.

или нагласку у српском језику; а све
је остало лако, ко има ијоле укуса естетичкога
и стрпљења, које захтијева — labor limae!

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

СРПСКИ ЈЕЗИК

У ОКОЛИНИ ПРИЗРЕНСКОЈ, ПЕЋСКОЈ, МОРАВСКОЈ И ДИВАРСКОЈ.

САСТАВИО ЈОВАН ЖИВАНОВИЋ.

Њањске године изашла је књига с натписом »Обичаји и пјесни турецкихъ Србовъ (въ Призренѣ, Ипекѣ, Моравѣ и Дибрѣ) изъ путевихъ записокъ И. С. Јастребова. С. Петербургъ. Типографія В. С. Балашева 1886.« У овој су књизи описани обичаји српскога народа у споменутих крајевима и сабра-не песме, које српски народ по тим крајевима пева. Обичаји су описани с такоm тачношћу и појединостима, да боље не може бити и г. Јастребов стекао је велике заслуге код Срба својом красном књигом. Поред ових обичаја особито су важне песме, јер нам оне казују језик, којим говоре Срби у тим крајевима. Језик и обичаји то су јасна и једина обележја, којим се народ један од другога распознаје.

Језик и обичаји то су крв, то су живот народни. Па ето сад нам се отварају врата за познавање оне браће, која живе у оним крајевима, где је некад била средокраћа — центар славе и величине српске.

Заиста је грдна срамота за нас Србе, да се на те крајеве гледало скрштених руку, да се ништа није радило за познавање Срба у споменутих крајевима. Заиста је срамота за Србе, да су други мутили по тим крајевима обмањујући тамошњи народ и изнашајући га пред учен свет као Бугаре.

За то је велику заслугу, признање и захвалност стекао код нас г. Јастребов својом књигом, у којој је изнео особито вешто описане обичаје и верно сакупљене песме, у којима се огледа јасна слика српскога народа.

Ја ћу овде у овом чланку говорити о језику, какав је у песмама, што их је сабрао у својој књизи г. Јастребов.

* * *

Схватили ми језик или као жив организам или als eine grosse zusammengesetzte Maschinerie, eine Summe von Gebrauchsweisen, die in einer bestimmten menschlichen Gemeinschaft gelten,*) свакако видимо, да је он у непрестаном развиту. Ми видимо, да се наш језик развијао од дванаестог века, од кад имамо забележених писмених споменика, па до данас. Видимо, да се скоро сваки век одликује про-

*) *Leben und Wachsthum der Sprache von Whitney, übersetzt von Leskien* стр. 165.

меном облика. Тако видимо, да и данас на целом земљишту, где живи српски народ, није језик свугде једнак, него је на једном крају оваки, на другом онаки. На једном крају продиру облици оваки, на другом онаки. Назвали ми сад то продирање облика борбом за живот или аналогјом, то самој ствари не смета, јер наша је намера, да истакнемо само обележја појединих дијалеката у нашем језику.

Ми знамо, да се источни дијалекат дели на ресавски и сремски. Особине ресавскога или косовопољскога дијалекта обележио сам ја још 1882. г. Материјал за овај посао нашао сам ја у песмама »Женидба Ива Сењанина«, »Млади Маријан« и »Мајстор Манојло«. Све три ове песме штампане су у III. књизи српских народних песама од Вука, који их је добио са поља Косова од Анђелка Вуковића.

Кад ове песме испоредимо са песмама, које је Јастребов скупио по Косову, онда видимо, да се Јастребова песме не слажу са споменутих Вуковим. У Јастребовим песмама је дијалекат источни, као што је и у Срему, докле је у Вуковим ресавски дијалекат. Из овога излази, да Вук или није добио оне три песме са Косова, него из Ресаве, или се Јастребов помео при бележењу оних својих песама, да су са поља Косова.

За то ми не ћемо ни узети на око песме, које је Јастребов скупио по Косову, јер немају никаквих особина, које би их раздвајале од сремскога дијалекта, него ћемо истаћи особине из песама, које је г. Јастребов скупио по Пећском, Гиланском, Призренском, Моравском, по Средском и Сириничком крају и Подгору и по Дибарском крају.

У свима овим крајевима говори се источним дијалектом и тај је дијалекат смеса од сремскога и ресавскога дијалекта. Докле се н. п. у Ресави од треће врсте номиналне деклинације мењају речи само по првом разделу у трећем падежу сингулара, то се у Пећском, Призренском, Моравском, Средском, Сириничком крају и Подгору мењају те исте речи у истој врсти по првом и другом разделу. Н. пр. у Ресави и на Косову гласи датив у *a*-врсти само овако:

Те говори *кримарице Јеле*. — Вук, III. 180.
Па се *Хајке* тврдо зафалио. — Вук, III. 182.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

А у споменутим крајевима овако :

Редак паде *Маргите девојке*. — Јастребов, 341.
Благо *мајке* што га њега има. — Јастребов, 385.

и овако :

Благо *мајки* што родила. — Јастребов, 342.
Благо *сестри* што се куне. — „ 343.
Благо *љуби* што ће љубит'. — „ 343.

Ми ћемо овде истаћи особине у свима овим крајевима, из којих ћемо видети, како изгледа српски језик у тим крајевима, а уједно ћемо видети, како расте утицај бугарскога језика, што даље идемо од Призрена на југ и на исток; али ипак излази српски језик са својим главним особинама победиоцем из борбе.

1. Пећски крај.

У *a*-врсти први је раздео у дат. сингулара са другим разделом у борби, н. пр.

Први раздео :

Благо *мајке* што га има. — Јастр. 366.
Подај *бабе* златна бошчалука. — „ 366.
Подај *нане* зелену кадифу. — „ 367.
И *своје мајке* поручи. — „ 374.
И *моје мајке* донесте. — „ 374.

Није потребно да навађам примере по другом разделу, јер њих има много више, и други овај раздео одржаће победу временом са свим над првим.

Футур сам нашао само један, који је по аналогiji футура бугарскога начињен :

Он *ће бидне* мил куме, — 365.

Овде имам још споменути неколико компаратива с наставком *и*, који се ипаче с тим наставком не чују по другим крајевима :

Млеком би се омивала
Да би *бељша* била,
Свилком би се опасала
Да би *тањша* била,
Ружом би се накутила
Да б' *руменша* била. — 372.

Да би сваки увидео, да је овај крај са свим српски по језику, навешћу читава једну кратку песмицу :

Момак мами девојку
На зелену јабуку.
Премами ју на чардак.
Исцана ју ал-кафтан —
И везену кошуљу.
Стаде злато плакати,
А момак ју тешити :
„Шути, шути девојко!

Имам брата терзију,
Сашиће ти ал-кафтан.
Имам сестру везиљку,
Навешће ти кошуљу
И нанизат' твој ћердан. — 371.

2. Призренски крај.

У дативу сингулара је у *a*-врсти први раздео у борби са другим, н. пр.

Први раздео :

Редак паде *Маргите девојке*. —
И деверу ноже да позлатим
И *јетрве* златне шакалуке
И *зовице* златне белензукe, — 341.
Благо *мајке* што га њега има, — 385.
Благо *сестре* што га однијала, — 385.
Њојне *мајке* воду да донесев, — 390.

Из другогa раздела није потребно примере да наводим. Доста је, кад кажем, да се ови дативи по другом разделу у већем броју налазе, него по првом.

Имперфекат и други глаголски придев четврте врсте налази се по аналогiji прве врсте:

Девојка му барјака *посаше*, — 326.
Па облачи руо не *посено*, — 319.

Код глагола друге врсте у место *y*, које одговара у старом словенском *ъ*, свршује се инфинитивна основа на *a*, н. п.

Сина лице кано ј' вруће слунце, — 390.
Сина грло кано јасан месец, — 390.
К'д ћеш ми, момо, *легнати*, — 342.

Футур је по аналогiji футура бугарскога начињен у борби са обичним нашим футуром.

Испореди: К'д *ћеш* ми, момо, *легнати*
са: Прва рала чоом *ће покријем*, — 346.

У овом крају има и полувокал, као што га имају и Црногорци, н. п.

А сакова л'ка буздована, — 316.
Још нис'м јаг'к навезла, — 348.
К'д ме питаш, право ћу ти казат'.

Да је и овај крај чист српски по језику, ево за пример читава песма :

Здравче цвеће! беру ли те моме?
„Нит ме беру, нит ме остављају.
У сред горе камен становити,
На камену момче и девојче,
Прсте реже, те девојку рани,
Сузе рони па девојку поји.
На срамоту други му је узе,
Опет њега кумом учинио.

Па му збори млади младожења:
„Венчај, куме, а немој да кунеш!
„Ја не кунем, само срце куне;
Род родио, као врба грожђе,
Кућу свио као славуј гнездо!

3. Моравски крај.

У *a*-врсти у дативу сингулара први раздео је у борби са другим, н. п.

Први раздео :

Па отишле *цркве* Свете горе, — 200.
Те обрицај *цркве* Свете горе, — 201.
Плетејући *царице* ељпезен, — 208.
Стеве шарца, а *Султане* вранца, — 208.
Отидоше *земље кауринске*, — 208.
Прилетела *каравлашке земље*, — 180.

Поред ових облика долазе још у већем броју и облици другог раздела.

У *a*-врсти у локалу сингулара први је раздео у борби са другим, н. п.

Те да паднем у *ладне меане*, — 184.
И улегна у *шарене одаје*, — 204.
Он улегна у *клете тамнице*, — 205.
Остала је доле у *ливаде*, — 404.

У већем броју долазе облици по другом разделу.

Од личне заменице *ја* гласи акузатив плур. *не*, а датив плурала *ни*. Место акуз. синг. *ју* говори се у свима овим крајевима *гу*:

Чујеш ли *не* Божја верна слуго, — 206.
Нама ће *ни* кључе оставити, — 205.
Говори *гу* Стеван лудо дете, — 206.

Треће лице плурала презенса свршује се на *ев*, *ав* место у или *е*, н. пр.

У њу *појев* до три светитеља, — 203.
Сви тројица ситну книгу *ишшев*, — 203.
Па га *учив* до три светитеља, — 203.
Они *гледав* ону ситну књигу, — 204.
Да те *кљујев* орли и гаврани, — 211.

Имперфекат и други глаголски придев постају по аналогији истих облика у првој врсти н. пр.

Девојка му барјака *носаше*, — 194.
Поболе се *иросена* девојка, — 186.

У глагола друге врсте основе инфинитивне свршују се на *a* место на *y*=ст. слов. *а*, н. п.

Он ми *летна* под небес високо, — 204.
Он ми *викна* т'нко гласовито, — 204.
И *улегна* у шарене одаје, — 204.
Т'д ми *викна* српски цар Стефане, — 204.
Па *стукнаше* алком на капију, — 206.

Од Part. praet. act. II. наставак је *ја* у борби са *л*-наставком, н. пр.

испореди: И он цару руку *иољубија*, — 204.
„ Ништа није цару *беседија*, — 204.
„ *Заробија* лепога Стефана,
„ *Турија* га у т'мна з'ндана, — 207.
са: Што је мени бабо *оставио*, 207.

Долази кад кад и футур по аналогији бугарскога футура начињен:

Цар *ће иде* у белу цамију, — 205.

Part. praes. act. долази из других врста по аналогији треће врсте првога раздела начињен, н. пр.

Гледејући цркву Хилендарку, — 200.
Плетејући царице ељпезен, — 205.

Полувокал има и овај крај, као што га имају и сви крајеви, о којима се овде говори:

Т'д ми *викна* српски цар Стефане, — 204.
Турија га у *т'мна з'ндана*, — 207.

Ево одломак једне песме из овога краја на углед:

Фала Богу, фала јединоме!
Да ли грми, да л' се земља тресе?
Нити грми, нит се земља тресе,
Шенл'к чини царе Силејмане.
Заробија лепога Стефана,
Турија га у т'мна з'ндана.
Говори му царе Сулејмане:
„Потурчи се, лијепи Стефане,
Даћу тебе половин државу
И даћу ти млађу султанију.“
Говори му лијепи Стефане:
„Ја се не ћу млади потурчити,
Ни Христову веру погазити,
Да ми дадеш и целу државу,
Да ми дадеш и млађу султанију,
Ја имадем и своју државу,
Што је мене бабо оставија.“ И т. д.

(Наставиће се.)

ИСТОРИЈСКО-ГЕОГРАФСКО ИВЕРЈЕ.

О Д И. РУВАРЦА.

4. а) **Bronch**—Броћно. — **Krucho**—Крушевац.

У историјско-географској студији: „Српске области X. и XII. века“ пише г. Стојан Новаковић на стр. 42.: „У повељи, којом босански краљ Остоја даје војводу Ђурђу и кнезу Вучићу неке земље, помиње међу осталима град Крушевац и Блатну жупу. Село Крушевац налази се на јужној страни Мостарског блата и данас. Исти тај град Крушевац спомиње се и године 1434. (Mon. serb. 378. Рјечник Даничића.). *Држим да њему припада и Gregorius Banus de Bronch (Броћно) et Krucho, којег из године 1273. по некаквом угарском писму помиње Јукић у Земљопису стр. 55. у примедби.*“

Др. О. Блау поменувши у „Reisen in Bosnien und der Hertzegovina“ на стр. 39. die wellige Hochebene Brotjno, приметио је: „So zu schreiben, abgeleitet von Brotj d. i. Krapp, in latein. Urkunden von 1273. Bronch. S. Kovatschewitj, Opus. Bosn. S. 87.“

За Броћно—Bronch позвао се Блау на Ковачевића а Новаковић на Јукића, но како је Ковачевић само преписао Јукића, то ћу истаћи овде само поменуто Јукићеву примедбу на „Броћно“. Примедба та гласи: „У повељи угарскога краља Ладислава Куна, дарованој Ловри, жупану Шопронском, године 1273., потписује се: Gregorius Banus de Bronch (т. ј. Броћно) et Krucho. Види код Самуела Тимона Imago novae Hungariae Cap. VI.“ Тимон није знао, где је била област бана, који се у поменутој листини Ладислава IV. од год. 1273. између Стефана, босанскога, и Павла, северинскога бана као Gregorius banus de Bronch et Krucho помиње; ни познији угарски критички историк Катона није то знао, а тешко да би се и данас ко међу угарским писцима нашао, који би знао, где је била бановина поменутога г. 1273. бана Гргура.

Покојни Славољуб Бошњак (фра Јукић) мислио је, да ће *Броћно* у Херцеговини бити оно „Bronch“ и то мишљење прихватио је не само Немац Блау већ и наш Новаковић, који је још даље отишао, држећи, да је оно друго име „Krucho“ *Крушевац*, негда град а данас село на јужној страни равнице Мостарског блата. И по томе би поменути у листини угарскога краља Ладислава IV. од год. 1273. Gregorius banus de Bronch et de Krucho био бан од Броћна и Крушевца или бан Броћански и Крушевачки.

Године 1832. изашла је у Пожуну књига: „Dissertationes historicocriticae super quibusdam vetustiorum rerum Ungaricarum capitibus.“ Писац тих историјско-критичких расправа — а написао их је, као што

Фејер „de nexu Croatiae“ р. 16. каже: „Illustrissimus Franciscus Madarassy“ — помиње такођер на стр. 64. речену или другу коју листину краља Ладислава IV. од г. 1273. — и он је мислио, да је бановина „de Boronch et de Krucho“ била у данашњој Србији, и да се „Boronch“ спомиње у повељи угарског краља Жигмунда од г. 1389., којом је Стефан, син Филипа од Корођа, постављен заповедником „arcis Borouch in regno Rasciae“, а „Krucho“ илити Krušóc, Kruchoch, Krucholitz такођер arch Serviae, да је град Крушевац на Морави. По томе би Gregorius banus de Bronch или Boronch et de Krucho био *бан Борачки* (Борча у Грузи) и *Крушевачки у Србији*.

Познати австријски историк др. Франц Кронес помиње у „Handbuch der Geschichte Oesterreichs, Berlin, I. Band, S. 543. и 544. уз Мачванску и Ковинску бановину „das Bronchier und Kruševér Banat, das Mitte des 13. Jahrhunderts auftaucht und schon in den Tagen Ladislaus IV. für immer verschwindet. Die heutige Gegend der aufgelösten Deutschbanater Militaergrenze um Pancsova und Kubin sind Reste jener alten Grenzbanate.“

С обзиром на преднаведена мњења у погледу бановине „de Bronch et de Krucho“ могу само повторити речи Тимонове: „de Satrapia vero Brontschensi rursus undique tenebrae“; и да није други један Немац још пре педесет и осам година исказао своје мишљење о бановини de Bronch et de Krucho, ми би и данас тумарали по тами и не би знали, где је била бановина Гргура бана од г. 1273. „Ich bin der Meinung, — изрекао је тај Немац г. 1829. — dass dies unbekannte ungarische Banat in Serbien lag, und Branitschewo und Kutschewo begriff.“

Ја држим, да је Немац онај погодио и да оно „Gregorius banus de Bronch (Boronch) et de Krucho“ не значи „бан Броћански и Крушевачки, или бан Борачки и Крушевачки“ већ бан Браничеву и Кучеву, илити бан Браничевски и Кучевски.

Тимон је знао само за једну листину угарскога краља Ладислава Куна од г. 1273., у којој се тај бан спомиње: но у Фејеровом дипломатском зборнику (tom. V. vol. 2.) има десетак листина краља тога од г. 1272. и 1273., у којима се исти бан помиње, само што се свуда не пише једнако, већ на стр. 57.: „de Kuche et de Boronch“; стр. 70.: „de Boronch et Kuchu“; стр. 75.: „de Boronch et de Kuthu“; стр. 78.: „de Boronch et de Kwchew“; стр. 82.: „de Baranch et Kuchew“; стр. 85.: „de Boronch et de Kukhoff“; стр. 86.: „et de Kuhov“, а на стр. 120.: „de Boronch et de Kuchou“, а најбоље би

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

било, да се према мађарском изговарању речи: „Браничево“ и „Кучево“ написао: „de Bronces et de Kucsev“.

Овде би могао ударити тачку и казати, да је четврти историјско-географски ивер готов. „А Немац? Та како се зове онај Немац, који је први и још г. 1829. изрекао, да је бановину Гргура бана од г. 1272.—1273. састављало наше Браничево и Кучево; и где, у којој књизи и на којој страни те књиге рекао је он оно, што ти кажеш да је рекао?“

Књига та, у којој се то каже и доказује, није у рукопису већ је још 1829. угледала света, и она није никаква библиографска реткост, а ти треба да знаш за ту књигу, Србине брате и српски сине!

„Шта и шта треба знати и паметовати, па се ипак не зна! Не мучи нас дакле, већ казуј и писца и књигу му. Мислиш ли ти, да ми немамо друга посла и других брига, већ да тражимо и преврћемо књиге, године 1829. печатане. Ако си ти тако доколан и имаш оног швапског стрпљења, да прету-

риш преко руку седамдесет и седам књига, док је дан тричави ивер напишеш, ми писмо. Најпосле, ако баш нећеш да кажеш, ко је рекао и доказао, да је „Bronch et Krucho“—Браничево и Кучево, а ти сам докажи и утврди то, јер без тога доказа ивер није цео ивер, већ само одломак од ивера или ти крњи ивер.“

Кад је тако, а ти знај, брате Србине и српски сине, да је оно рекао Леополд Ранке у књизи: Die serbische Revolution von L. Ranke. Hamburg 1829., у којој је као III-ћи прилог „Geographische Anmerkung“ од стр. 241.—253. У другом издању Ранкеове те књиге нема тога географског прилога, али има у III-ћем издању, које је под насловом: „Serbien und die Türkei im XIX. J.“ у Лајпцигу год. 1879. изашло и то на стр. 534.—536. А ко не зна немачки, може географски тај додатак читати у српском преводу у Летопису за г. 1842. Ч. IV. стр. 42. — 43. Но читао или не читао ти оно, што је покојни Леополд Ранке пре 58 година о угарској бановини de Bronch et de Krucho рекао, свакако то стоји, да није Bronch—Броћно и Krucho—Крушевац.

Л И С Т А К.

ГДЕ ЈЕ ГРОВ ПРОФЕСОРА ЂОРЂА МАГАРАШЕВИЋА

ОСНИВАЧА ЛЕТОПИСА ПОТОЊЕ И ДАНАШЊЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ.

У порти српске цркве саборне у Новом Саду има до *три стотине гробница* и у тима до осам стотина мртваца. Сахрањивало се ту све до године 1848. Порта је ова дакле читаво гробље — а гробнице те онако без реда и распореда, као што је то и иначе по нашим гробљима: где је ко пре места ухватио за свог самртника, или где се ком згодније и достојније свидело; само што су једне појединих породица, а друге црквене. У ове последње сахрањивани су, за кога је својта о погребу самртника јој платила цркви по *иет* форинти шајна (два форинта и десет новчића данашњег новца) — или, кад би кога из почастии општина ту хтела да сахрани.

Како је после поменути године 1848. улица до те порте новосадске проширена, читав ред гробница сад је на улици под стазом оном, калдрисаном четвртастим камењем — дуж озиданог постоља огради, на том позлаћеној.

И кад на послетку у порти не бијаше више места за нове гробнице, онда би наређено, да се могу старе отворати одмах после *седам* (!) година, те смештати у исте други самртници.

Где би се у којој гробници нашло, том приликом отворања, костију мртвачких, извадили би их на по-

ље, па у истој подубљу јаму ископали, и онда у ту кости оне на гомилу закопали — те над њима другог мртваца полагали.

Тако нам казива то, мање *три деведесетгодишњи* старац кир-*Јефта Мунич*, ислужени и сад у новосадском *убогом дому* „с пуном платом облагодјејанисани“ црквењак поменути цркве новосадске, којој он послужи пуне 53 године!

Причајући нам то, и још много што шта друго — узгред ћемо рећи — почешће би кир-Јефта уздахнуо... А ево за што.

И данас се тера у нас, ком се иоле може, раскош при сахрањивању мртвих — некад је то било куд и камо већма! Док су по обичају старинском износили мртваца из куће у цркву и отуд у гробље — *без поклошца*, у отвореном сандуку: надметаху се управо имућније породице, како ће која у што скупоценијем руху и накиту свог мртваца до вечне куће испратити и сахранити. Облачеше, на пример: жене и девојке у скупе хаљине свилене, златом везене; сахрањиваху жене у капама златним, оним старинским, девојке и децу с венци, златом и сребром ил бар шивом утиткани, с гривнама и прстењем на руку, с драгоцени ђердани о врату; му-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ликарце пак понајвише са сребрним ил бар од срме токама, са златним ил позлаћеним ил сребрним дугметима на долами горњој, и с другим адићарима — па чак и са сребрним ил златним крстом у руци на преима, с покровом златотканим ил иначе скупоценим... Истина, власти после заповедише, да се мртваци још у кући поклонцем заклопе, и тако у цркву и у гробље изнесу, које, као што се зна, по многих местих изазва и буну; ал раскоши поменуће осташе и после у нас у обичају при сахрањивању самртника!...

Тако и с том опремом и адићарима сахрањиваху дакле наши стари и овде своје мртве, а нарочито у овим гробницама!

Кад би после, као што рекосмо, *седме* ил било које по том године гробницу коју отворили — послао то био је црквењацима — све оне ствари, што би у гробници нашли и са костију мртваца поскидали, да те кости дубље у истој онако по други ред у јаму сахране: све оне ствари и адићари бијаху њихови! Мало је која породица примала то натраг, него је баш и сама црквењацима поклањала.

Отуд, вели кир-Јефта, имадоше стари црквењаци те какве, големе хасне! И с тога можда и он почешће уздахне за тим „бољим временима старим“ црквењачким...

Него, ми се и нехотице упустисмо ево у подужи приступ, но што у први мах и сами хтедосмо — шат нам нико за то не замери.

* * *

Где је гроб професора Ђорђа Магарашевића — то управо овде вам ради смо казати.

Знало се, да је у порти саборне цркве новосадске сахрањен — ал нико нам не знаде показати места гробу том; баш као што се зна и то, да је у истој порти сахрањен и некадашњи надзорник школа нам и међ првима стихотворац *Алексије Везилић*, и славни професор харковски, потоњи секретар *Совету Српском* у Србији и десна рука Карађорђу (године 1805.—1807.) др. права *Божо Грујовић*, а по правом имену *Тодор Филишовић*, Румљанин; али се ни њима данас ту за гроб више не зна!

До пре неке године било је још доста старих плоча с натписи — обележја гробницама гдекојим; али су после све те плоче с места покренули и у један ред понаместали крај поменуће ограда из порте — кад ће оно данашња дрвета да заседе и сву порту бусенастом травом да засеју.

Како је ове године *Матица Српска* у 150. књизи Летописа свог одала достојну почаст оснивачу летописне књиге те, и тим покретачу постанка јој — *Ђорђу Магарашевићу*: сликом и опширнијим живописом труда и рада славног нам књижевника тог

и негдашег професора српске гимназије новосадске — стало нам било за тим, да сазнамо и за гроб порти овој великога тог покојника српског.

Запитасмо на послетку за то нашег старог кир-Јефту.

Кир-Јефта вам је права и жива читуља покојника у гробницама у порти саборне цркве поменуће — зна вам старац тај показати и сад, мал-те не сваку, где је која гробница и чија је, ко је у којој сахрањен за доба његова црквењаковања.

Покаже нам он дакле и гробници место, сад травом обрасло, где је сахрањен *Ђорђе Магарашевић*, који се роди у Адашевцих, у Срему, 10. Септембра 1793. а умре у Новом Саду 6. Јануара 1830. лицем на Богојављење, и сахранише га ту свечано на појутарје св. Јовану.

Кад изађеш из ходника гимназијског у порту, и са прага великих врата, у обичном ходу одмериш до тридесет корака стазом, што води на правац капији доњој — између четвртог и петог сад дрвета липе и кестена, *на десно*, баш у крај стазе, гроб је славног тога и великог покојника — *Ђорђа Магарашевића*.

Лепшег места гробу свом и вечном покојишту — заиста не могаде за живота пожелети тај вредни професор и књижевник, нег што је ово, у ком се вечито одмара: на домак истој гимназији српској, којој служаше!

Само, само — да још после нечег не бијаше; а без чега је требало и могло бити: без оног отворања гробница.

А ево за што.

Једва десетак година, што-ли, осташе ту на миру утрућене кости прерано преминулог *Ђорђа Магарашевића*!...

Године 1842. умре, како нам кажу, новосадски свештеник *Урош Романовић*, којег данас памте тек по имену „поп Урош“ а мало ко по презимену; био то парох поменуће цркве саборне и катихета гимназијски, те, да бог-ме, да ће и њега сахранити у порти и такођер пред гимназијом.

Нареде дакле истом кир-Јефти и садругу му у служби, црквењаку Андрији Јагодићу, да отворе гробницу коју, да се ту сахрани поп Урош; покажу им ту и ту гробницу, са које беше већ нестало на плочи натписа.

Нису најпре загледали били у попис гробница, који је донекле вођен — те нису ни знали, чија је гробница и ко лежи у тој!

Кад црквењаци показану им гробницу отворе, нађу у њој чамов сандук мртвачки, распао се и трухо, и у сандуку том костур самртнички, по костима беше још пенео понао и преостало нешто мало покрива и руха.

Изваде кости на поље, ископају инако, као што напред рекосмо, у гробници подубљу јама и те кости у њој *на голму* земљом претрпају... ни, по обичају старинском у таким приликама, у црном вину окупане и у чисто платно умотане ил бар ново вином и уљем преливене — па сутра дан сме-сте над њима сандук мртвачки с поп-Урошем!

Тек после, кад неко касније по случају загледа у попис онај гробница тих и у тефтер тамо мртвачки, види на чудо своје и свију — *да су кости оне*, под поп-Урошем, *земљани остаци великога покојника, славног Ђорђа Магарашевића!*

И тако у нагавештој напред и поближе означеној гробници, украј стазе поменуте — леже данас један над другим и вечно се одмарају та двојица служитеља народа свог, онај школи некад професор и књижевник, а овај цркви свештеник и катихета омладини...

Ето, тако нам то исприча наш стари кир-Јефта, а ми вам изнесмо ево на прочитаће Буде-л још ко у Новом Саду знао шта о том *боље и поузданије* — добро ће учинити, да то исто овако изнесе штампом сваком на јавност.

* * *

У Новом Саду, пред Задушнице Михаљске 1887.

На том месту у порти сад, у прилици троугла, заса-ђеног дрветима ораховим, липовим и кестеновим, од год до год озелени трава с пролећа, те казује занављање живота у природи — по том троуглу по трави, гимназијска омладина јача сад снагу вежбањем телесним, гимнастишући за часова одређених, и не знајући доселе, да гази по гробу једнога од првих и великих учитеља српске гимназије ове, професора „красноречија“ (реторике) Ђорђа Магарашевића, и над њим поменутога катихете за доба оно.

Грбови нису нѐми — понавља се од скоро и у нас узречица: мртве ваља и у гробу поштовати; великим покојницима треба одавати пошту пред светом *знамењем видљивим*.

Било дакле *Матица Српска*, ил *власт овогимназијска*, ил *српска општина новосадска* — ваљало би да обележе ма и најскромнијим спомеником то место у порти саборне цркве, где у раци у костурници тој трухну кости професора Ђорђа Магарашевића, књижевника и оснивача *Летописа Матице Српске*, којим подстакнут би у оно доба и постанак јој пре шездесет година — да се бар у напредак знаде: *где је гроб Магарашевићев*.

* * *

Александар Сандић.

КОВЧЕ ЖИЋЕ

УЗ НАШУ СЛИКУ.

У данашњем броју нашега листа приказује млади цинкограф Марко Иванишевић лепу живописну ношњу, како ју носи српски свет у Милановцу у Србији. М. Ђ. Милићевић у својој „Кнежевини Србији“ описује то одело до најмање сиднице, те ко је од читалаца наших рад да позна поједине делове тога одела, нека прочита у поменутој књизи на странама 301., 355 и 1001—1002. шта Милићевић тамо пише. Оданде видимо, да је то одело у опште укусно; и ако пада у очи велико шаренило боја, опет се може рећи, да их доста вешто и естетички слажу тако, да не изгледа утрпано, него само живо у шаренилу свом. Поред све смерности у ткиву, — вели Милићевић — од кога се реже, може се рећи, да је то одело укусно и да га носе лепо; чисте би човек тврдио, да је сталан обичај, да свако тамо нази на чистоту и прикладност своје хаљине.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— У славу свечаном откривању споменика Филипу Вишњићу издала је ово дана штампарија А. Славуја у Шапцу прикупљене песме тог песника-гуслара из доба устанка на лепој хартији у књижицама по 25 новчића.

— Из „Отаџбине“ је у засебну књижицу прештампана

расправа И. Руварца: „Г. Панта Срећковић и Шареник у Скопској нахији.“

— Из Хартманове збирке грчких и римских класичара, што ју тај власник академијске књижаре у Загребу издаје за школе, изашла је расправа професора Јулија Адамовића „Плато. Увод у Платонова дела.“ Најпре је ту општи увод у Платонова дела и у њему је реч најпре о грчкој философији до Сократа а онда о Сократу и Платону. Даље има још увод у „Апологију Сократову“, „Критона“ и у „Протагору“.

— Издањем књижаре Миливоја Каракашевића у Сомбивоцима су као школска књига Библијске приповетке из старог и новог завета, како их је према наставном плану вис. нар. школског савета од 6. Јулија 1878. за трећи разред народних школа удесио С. Коњевић, учитељ.

Исправак. У 33. броју нашег листа у приповетци „У уставној земљи“, на дну првог ступца на 517. страни, изостала је једна реченица, те смисао изгледа нејасан. Штампано је: „Испрва је био на миру, јер није био ни познат са људима из оближњег села, у које је с децом ишао цркви. Свештеник је био опозиционар и т. д.“, а треба да стоји: „Испрва је био на миру, јер није био ни познат са људима. Не убрзо се упозна са свештеником из оближњег села, у које је с децом ишао цркви и т. д.“

САДРЖАЈ: Комшије. Приповетка из сеоског живота у Србији. Написао Илија И. Вукићевић. — При мору је... Песма Владимира Тројановића. — Излазак из заточења. Једна глава из Достојевског. С руског превео Јован Максимовић — О рими илити слику. Од Л. Томановића. — Српски језик у околини Призренској, Пећској, Моравској и Дибарској. Саставио Јован Живановић. — Историјско-географско иверје од И. Руварца. 4. а) Вроч—Бројно. Кучишо—Крушевац. — Листак. Где је гроб професора Ђорђа Магарашевића. Од Александра Сандића. — Ковчежић. Уз нашу слику. (Српска ношња у Милановцу.) — Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 ф. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништу а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожика у Београду.